

РОЗВИТОК КОНТРОЛЬНО-КОРИГУЮЧИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ-ЛІНГВІСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 3(30), с. 205–209

У складі комунікативно-навчальної функції методики викладання іноземних мов особливо важливим є контрольно-коригуючий компонент, що забезпечує об'єктивну оцінку досягнутого рівня знань та визначення подальших заходів щодо їх коригування.

Розглядаються різні функції контролю: навчальна, розвиваюча, виховна тощо.

Систематизовано вимоги щодо контрольних завдань та тестів залежно від типу контролю: проміжний, рубіжний, підсумковий, модульний тощо.

У сучасному світі зростає важливість розуміння іноземних мов і здатність спілкування ними. Спираючись на здобутки вітчизняної і світової науки, обираючи такі провідні стратегії організації навчального процесу, як гуманізація, гуманітаризація, інтегративність і життєва орієнтація вузівської освіти у Програмі з англійської мови для університетів/інститутів [1], автори творчо модифікували основні ідеї експертів Ради Європи стосовно операційної специфікації знань і вмінь, необхідних тим, хто вивчає іноземну мову як засіб самостійного спілкування на міжкультурному рівні.

Порядок вивчення іноземних мов у системі загальної середньої освіти, як правило, передбачає вивчення англійської мови як першої, а німецької — як другої іноземної мови. Така тенденція значною мірою зберігається і у ВНЗ, у тому числі в системі професійної педагогічної освіти. Підготовка студентів-лінгвістів у ВНЗ відбувається переважно в педагогічних ВНЗ III-IV рівнів акредитації, що передбачає набуття студентами, крім визначеного рівня практичного володіння іноземною мовою, певного рівня методичної підготовки як складової професійної педагогічної підготовки.

Аналіз змісту методичної підготовки студентів-лінгвістів дав змогу відокремити основні напрями наукових досліджень, присвячених актуальним питанням формування їх професійної компетентності, представлені, серед іншого, у працях Н. Гузій, І. Зимньої, Н. Кузьміної, Б. Ло-

мова, А. Маркової, В. Сластьоніна, В. Семиченко та ін. [3]

В Україні професійно-педагогічну підготовку викладачів іноземних мов регламентує Закон України “Про вищу освіту”, Національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”), цільова комплексна програма “Вчитель” [5].

Основними вимогами до теоретичної підготовки, які сформульовані у цільовій комплексній програмі “Вчитель”, є такі:

- вчитель іноземної мови повинен знати основні етапи розвитку навчання іноземних мов;
- вчитель іноземної мови має розуміти основні теорії формування комунікативної компетенції учнів, яка складається з:
  - мовленнєвої компетенції;
  - соціокультурної компетенції;
  - лінгвістичної компетенції;
  - країнознавчої компетенції;
  - навчальної компетенції;
  - стратегічної компетенції тощо [4, 3].

Основні вимоги до практичної підготовки вчителя іноземної мови включають уміння реалізувати:

- комунікативно-навчальну функцію, яка складається з інформаційного, мотиваційно-стимулюючого і контрольно-коригуючого компонентів, тобто кваліфіковано застосовувати сучасні принципи, методи, прийоми і засоби навчання іншомовного спілкування;

- виховну функцію, тобто вирішувати завдання морального, культурно-естетичного, трудового виховання учнів засобами іноземної мови з урахуванням особливостей ступеня навчання;
- розвиваючу функцію, тобто прогнозувати шляхи формування і розвитку інтелектуальної та емоційної сфер особистості учня, його пізнавальних і розумових здібностей у процесі оволодіння іноземним мовленням;
- освітню функцію, тобто допомагати учням в оволодінні вміннями вчитися, розширювати свій світогляд [3].

Для успішного виконання зазначених функцій викладач має насамперед оволодіти курсом методики навчання іноземних мов.

У складі комунікативно-навчальної функції особливо важливим, на нашу думку, є контроль-коригуючий компонент, що забезпечує об'єктивну оцінку досягнутого рівня знань та визначення подальших заходів щодо їх коригування. Необхідно зазначити, що важливість цього компонента визначається сутністю контролю у системі вивчення іноземних мов незалежно від того, у контексті якої професії здійснюється мовна підготовка.

За місцем у навчальному процесі розрізняють попередній, поточний, періодичний, підсумковий види контролю. Попередній контроль здійснюють переважно з діагностичною метою перед вивченням нової теми або на початку заняття, семестру для з'ясування загального рівня підготовки студентів з предмета, щоб окреслити організацію їх навчально-пізнавальної діяльності.

Поточний контроль використовують у повсякденній навчальній роботі. Він полягає в систематичному спостереженні викладача за навчальною діяльністю студентів на заняттях. Мета такого контролю — отримання оперативних даних про рівень знань студентів і якість навчальної роботи на заняттях та вирішення завдань управління навчальним процесом.

Періодичний (тематичний) контроль передбачає виявлення й оцінювання знань та вмінь студентів, засвоєних на кількох попередніх заняттях з метою визначення, наскільки успішно вони володіють системою знань, чи відповідають ці знання програмі. Різновидом періодичного є тематичний контроль, що полягає у перевірці та оцінюванні знань з кожної теми і спрямований на те, щоб студенти належно засвоїли ці теми. Така система дає змогу усунути елементи випадковості при виведенні підсумкових балів, що трапляється

ся, коли викладач орієнтується лише на поточний контроль [1].

При тематичному опитуванні перед початком вивчення чергової теми студенти мають бути ознайомлені з тривалістю вивчення теми (кількість занять); кількістю і тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; питаннями, що виносяться на атестацію, якщо модульний контроль проводиться в усно-письмовій формі, або орієнтованим завданням (задачами) тощо; терміном і формою проведення тематичної атестації; умовами оцінювання. Якщо темою передбачено виконання студентами практичних, лабораторних робіт та інших обов'язкових практичних завдань, то їхнє виконання є обов'язковою умовою допуску студентів до модульного контролю.

Підсумкове оцінювання здійснюється наприкінці семестру або навчального року.

Аналіз педагогічних і методичних праць вказує, що в багатьох з них, наприклад, Є. І. Петровського, М. О. Архангельського, Т. С. Панфілова, Г. І. Кузьміна, термін “перевірка знань студентів” ототожнюється чи замінюється терміном “контроль знань”, тоді як перевірка є структурним елементом контролю. М. О. Сорокін розкриває зміст поняття контролю знань, вказуючи, що контроль означає перевірку. Контроль, перевірка й оцінка результатів навчання — це складові навчально-виховного процесу, без яких неможливо уявити педагогічну взаємодію між студентом та викладачем. Якщо контроль і перевірка побудовані правильно, вони сприяють своєчасному виявленню прогалин у знаннях і вміннях студентів, повторенню і систематизації матеріалу, встановленню рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, формуванню вміння користуватися прийомом самоперевірки і самоконтролю. Щоб ці та інші завдання успішно розв'язувалися, розглянемо функції контролю і перевірки знань, вмінь та навичок студентів. Зауважимо, що результати контролю — це основа оцінки навчальних досягнень студентів, яка характеризує рівень оволодіння студентами знань, вмінь і навичок згідно з вимогами навчальних програм. Поняття “контроль знань” студентів значно ширше, ніж поняття “перевірка” [1].

Як показує аналіз педагогічних досліджень, різні автори по-різному характеризують функції перевірки знань студентів. Жодна праця не дає аналізу функцій перевірки, які вона здійснює. Дидактичні дослідження М. О. Архангельського, Д. О. Лордкіпанідзе, В. О. Онищука, А. Орлова, Т. С. Панфілової, Б. П. Ройтмана показують, що

перевірка знань студентів необхідна не тільки для управління засвоєнням і повторенням матеріалу, а й має велике виховне значення. Вона дисциплінує студентів, виховує у них відповідальність за виконання роботи, привчає до систематичної, планомірної роботи, викликає бажання змагатися за кращі показники результатів навчання.

Особливості контролю при вивченні іноземної мови.

Контроль, як відомо, є важливим фактором у процесі навчання будь-якому навчальному предмету, у тому числі й іноземній мові. Він дає можливість не тільки з'ясувати рівень успішності навчання, а й виявити недоліки в знаннях, уміннях і навичках учнів і тим самим визначити необхідні зміни, які потрібно внести у методику роботи. Контроль виступає невід'ємною складовою системи навчання іноземної мови і є органічно інтегрованим у цю систему. На відміну від власне навчання іноземної мови, метою якого є формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь, завданням контролю передусім є визначення та оцінювання рівня їх сформованості.

Як складова система навчання іноземної мови контроль виконує певні функції, реалізація яких значно впливає на ефективність усього процесу навчання. Це функції зворотного зв'язку, оціночна, навчальна і розвиваюча. Функція зворотного зв'язку є основною функцією контролю, реалізація якої забезпечує керування процесом навчання іноземної мови. Зворотний зв'язок у процесі навчання іноземної мови діє у двох напрямках: на вчителя і на учня. Зворотний зв'язок, що діє у напрямі до викладача, несе йому інформацію про хід навчального процесу. Викладач аналізує цю інформацію з точки зору успішності/неуспішності перебігу процесу оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю студентами, проводить діагностику відхилень у мовленнєвій діяльності, виявляє ступінь відповідності обраної тактики навчання реальним потребам. Це дає можливість своєчасно оцінити методичну ситуацію і внести необхідні коригуючі зміни щодо прийомів, способів і методів навчання, відбору вправ, режиму і тривалості їх виконання, послідовності організації всієї навчальної роботи. Зворотний зв'язок у напрямі до студентів дає їм інформацію про успішність їх навчальної діяльності з оволодіння іншомовними навичками та вміннями. Така інформація дає їм можливість здійснювати самооцінку прогресу в оволодінні мовою і планувати свою подальшу навчальну діяльність. Оціночна функція реалізується у ході оцінюван-

ня результатів виконання студентами контрольних завдань.

Навчальна функція контролю реалізується на основі синтезу набутих навичок і вмінь в оперуванні засвоєним мовним та мовленнєвим матеріалом у процесі виконання контрольних завдань. Контрольне завдання за характером є вправою, виконання якої потребує від студента здійснення певних мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення мети, поставленої у завданні.

Розвиваюча функція контролю реалізується у трьох напрямках:

1. Виконання будь-яких контрольних завдань з іноземної мови зумовлено функціонуванням певних індивідуально-психологічних особливостей, таких, наприклад, як оперативна слухова або зорова пам'ять, гнучкість мислення, фонематичний слух, пластичність артикуляційного апарату та ін. Спрацьовування цих механізмів під час виконання контрольних завдань сприяє їх розвитку.
2. Розвиток спеціальних навчальних умінь, які дають змогу студентам організувати себе в ході виконання контрольної роботи, — вибрати оптимальну тактику виконання завдань. На цій основі розвиваються вольові якості особистості студента, почуття відповідальності, здатність до самодисципліни.
3. Розвиток інтересу, мотивів до вивчення іноземної мови. Перспектива отримання якомога кращої оцінки за виконання контрольних завдань, яка може порівнюватись з оцінками інших, стимулює кожного студента у досягненні вищих результатів своєї успішності в оволодінні другою іноземною мовою.

У методиці викладання іноземних мов до контролю висуваються такі вимоги:

1. Цілеспрямованість. Контроль має бути спрямованим на певні мовленнєві навички і вміння, рівень досягнення яких визначається й оцінюється.
2. Репрезентативність. Під час контролю має бути охоплений саме той мовний і мовленнєвий матеріал, засвоєння якого перевіряється.
3. Об'єктивність. Контроль має бути гранично об'єктивним, щоб забезпечити ефективність реалізації головних його функцій, а саме зворотного зв'язку та оцінювання.
4. Систематичність. Контроль набуває ефективності і виправдовує себе лише за умови його регулярного проведення у процесі навчання іноземної мови. Систематичність

контролю реалізується у таких його випадках, як проміжний контроль (у ході вивчення конкретної теми для визначення рівня сформованості окремої навички або вміння, якості засвоєння певної кількості навчального матеріалу), рубіжний контроль (після закінчення роботи над темою, циклом, у кінці семестру), підсумковий контроль (після завершення певного етапу навчання іноземної мови).

Потрібно зауважити, що для реалізації питань контролю важливий не стільки вибір прийому контролю, скільки наступна робота над помилками. Для цього студентам пропонують серію коригуючих вправ, які сприяють усуненню виявлених типових помилок [1].

У методичній літературі існують такі поняття, як **взаємоконтроль, самоконтроль і самокорекція**. Взаємоконтроль передбачає здійснення контролю володіння іноземною мовленнєвою діяльністю самими учнями. Взаємоконтроль може бути організований, наприклад, під час роботи в парах (з індивідуальними картками, таблицями тощо), коли один студент перевіряє за допомогою ключа виконання контрольного завдання іншого студента. Самоконтроль — це розумове вміння, яке забезпечує навчальну дію порівняння результатів власного виконання навчального завдання (програми) зі змістом і зовнішнім оформленням відповідного (заданого) іноземного матеріалу. Порівняння здійснюється студентом з опорою на навчальний матеріал і власний досвід з метою подальшого самостійного виправлення зробленої ним самої помилки, яка певною мірою була самостійно усвідомлена. Природно, що після здійснення контролю (самоконтролю, взаємоконтролю, контролю викладача) відбувається самокорекція як необхідна дія, що логічно завершує весь цикл іноземної діяльності. Під самокорекцією розуміють інтелектуальне вміння, що забезпечує безпосереднє виправлення самим студентом усвідомленої помилки з метою підвищення рівня реалізації усієї навчально-контрольної діяльності в цілому.

У навчанні іноземних мов застосовується лінгводидактичне тестування. Лінгводидактичним тестом називається підготовлений відповідно до певних вимог комплекс завдань, які попередньо випробовувалися з метою встановлення їх якості і які дають змогу виявити в учасників тестування рівень їх лінгвістичної і/або комунікативної компетенції та оцінити результати тестування за задалегідь означеними критеріями. Основними показниками якості лінгводидактичного тесту є:

1. Валідність — характеристика тесту, яка показує, що саме вимірює тест і наскільки ефективно він це вимірює. Валідність тесту означає його придатність для визначення рівня володіння певними іноземними мовленнєвими навичками і вміннями.
2. Надійність — це необхідна умова валідності тесту. Надійність тесту визначається стабільністю його функції як інструмента вимірювання. Надійний тест дає приблизно однакові результати при кожному застосуванні.
3. Диференційна здатність — характеристика тесту, яка вказує на здатність цього тесту виявляти встигаючих і невстигаючих тестованих, тобто з достатнім і недостатнім рівнем володіння іноземними навичками і вміннями.
4. Практичність — характеристика тесту, яка визначає: а) доступність і посиленість інструкцій тесту та змісту тестових завдань для розуміння тих, хто виконує тест; б) простота організації проведення тестування в різних умовах; в) простота перевірки відповідей і визначення результатів та оцінки.
5. Економічність — характеристика тесту, яка передбачає мінімальні витрати часу, зусиль і коштів на підготовку тесту від планування до видання.

Гнучкість та універсальність сучасних комп'ютерів, здатність вилучати, знаходити, зберігати та надавати з надзвичайно великою швидкістю та у надзвичайно короткий термін будь-яку за виглядом та змістом інформацію давно поставили питання про можливість їх використання при вивченні іноземних мов [6].

На сучасному етапі доцільно проводити тестування з використанням комп'ютерної техніки. Досвід використання комп'ютерних технологій у процесі навчання свідчить, що завдяки застосуванню комп'ютерів під час занять можна виявляти резерви навчального процесу, особистості студента; збільшуються дидактичні можливості викладача. Комп'ютер має цілий ряд властивостей, які необхідні для ефективно організації процесу навчання. Серед них виокремлюють: великий обсяг пам'яті, що дає змогу зберігати і відтворювати великий обсяг навчального матеріалу; здатність комп'ютера не лише фіксувати, а й аналізувати відповіді студента; можливість фіксувати час, що витрачається на виконання певного завдання; надання комп'ютером допомоги студенту, якщо виникають труднощі під час вирішення поставленої перед ним проблеми [2].

Успішність проведення контрольно-коригуючих заходів напряму залежить від правильності вибору відповідних засобів. Стосовно засобів для проведення контролю, то основними вимогами до них мають бути:

- 1) диференційованість завдань за рівнем складності;
- 2) можливість за допомогою цих завдань перевірити якість засвоєння основних навчальних елементів з відповідної теми;
- 3) наявність контрольних завдань підвищеної складності (можливе їх оцінювання додатковими заохочувальними балами).

Завдання підвищеної складності необхідні для збудження процесів незадоволення наявним рівнем знань, навичок та вмінь у студентів, що мають високий рівень навченості й отримують за виконання контрольної роботи максимальну кількість балів.

Вивчення студентами-лінгвістами німецької як другої іноземної мови має певні особливості, що визначаються базовою підготовкою студентів, досвідом вивчення іншої іноземної мови, мотивацією та іншими чинниками. Термін вивчення другої іноземної мови значно коротший, ніж термін вивчення першої, тому роль та значення контролю, різних його форм та використання сучасних підходів до його організації та проведення важко переоцінити. Контрольно-коригуючі навички

у процесі вивчення другої іноземної мови набувають нового значення та сприяють переосмисленню самими студентами власного рівня оволодіння іноземною мовою.

Література

1. Брейгена М. Е. Контроль в обучении иностранным языкам учащихся средних профтехучилищ: Метод. пособие. — М.: Высшая шк., 1979. — 63 с.
2. Дюканова Н. М. Проблемы застосування тестів під час вивчення іноземної мови // Наук.-метод. зб. Нові технології навчання / Кол. авт. — К.: Ін-т інновац. технол. і змісту освіти, 2007. — Вип. 46. — С. 26–33.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — Режим доступа: http://www.gc.edu.ru/zimnaya_1.pdf
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. — Кол. авторів під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої. — 2-ге вид., випр. і перероб. — К.: Ленвіт, 2002. — 328 с.
5. Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / С. Ю. Ніколаєвої, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін. — British Council, 2001. — 256 с.
6. Рапопорт И. А., Сельг Р., Соттер И. Тесты в обучении иностранным языкам в средней школе // Иностранные языки в шк. — 1989. — № 6. — С. 17–19.

Вивчення студентами-лінгвістами німецької як другої іноземної мови має певні особливості, що визначаються базовою підготовкою студентів, досвідом вивчення іншої іноземної мови, мотивацією та іншими чинниками. Контрольно-коригуючі навички в процесі вивчення другої іноземної мови набувають нового значення та сприяють переосмисленню самими студентами власного рівня оволодіння іноземною мовою.

Изучение студентами-лингвистами немецкого как второго иностранного языка имеет определенные особенности, которые определяются базовой подготовкой студентов, опытом изучения второго языка, мотивацией и другими факторами. Контрольно-корректирующие навыки в процессе изучения второго иностранного языка приобретают новое значение и способствуют переосмыслению самими студентами собственного уровня овладения иностранным языком.

The study of German as a second language by student-linguists has certain features that are determined by the basic training of students, the experience of learning a second language, motivation and other factors. Testing and remedial skills in the process of learning a second language takes on new meaning and contribute to the reinterpretation by the student's own level of mastering a foreign language.

Надійшла 14 квітня 2011 р.